
RECONSIDERĂRI PRIVIND CRONOLOGIA ȘI PERIODIZAREA NECROPOLEI CULTURII SARMATICE DE LA PETREȘTI (R. UNGHENI, R. MOLDOVA)

VASILE IARMULSCHI
NICOLAI BATOG

In Memoriam Eugen Nicolae (1955-2024)

REZUMAT

În cadrul acestui articol este revizuită cronologia și periodizarea necropolei atribuite culturii sarmatice de la Petrești. Autorii cercetărilor de la Petrești, S. Kurceatov și V. Bubulici, au presupus că situl a funcționat între cel de-al doilea sfert al sec. II și începutul sec. III p. Chr. Pe baza unei reevaluări tipologice detaliate a materialelor cu relevanță cronologică –importuri provinciale romane (veselă și amfore de tip Šelov C), cataramă de centură (tipurile Symonenko 1 și 1.a) și o oglindă de bronz (tipul Hazanov IX) - se propune un cadru revizuit a funcționării sitului. Necropola pare să se fi evaluat în două faze distincte: faza I (M. 1, 10 și 25) corespunde etapelor B2b–începutul C1a a epocii romane (cca. 120–170/180 p.Chr.), în timp ce faza 2 (M. 6, 7; structuri comemorative 6 și 22) corespund etapei C1 a epocii romane (cca. 170/180–230/240 p. Chr.). Prin urmare, opinăm că necropola a fost utilizată între cel de-al doilea sfert al sec. II și prima jumătate a sec. III p. Chr. Această reevaluare subliniază necesitatea unor modele cronologice mai precise pentru *Barbaricum* european.

ABSTRACT: A RECONSIDERATION OF THE CHRONOLOGY AND PERIODIZATION OF THE SARMATIAN CULTURE NECROPOLIS AT PETREȘTI (UNGHENI DISTRICT, REPUBLIC OF MOLDOVA)

This study offers a critical re-evaluation of the chronology and periodization of the Sarmatian culture necropolis at Petrești, challenging the dating proposed by S. Kurceatov and V. Bubulici, who placed the site in the second quarter of the 2nd to the early 3rd century AD. Based on a detailed typological assessment of chronologically diagnostic artifacts - including Roman provincial imports (tableware and Šelov Type C amphorae), belt buckles (Symonenko Types 1 and 1.a), and a bronze mirror (Hazanov Type IX) - a revised framework is proposed. The necropolis appears to have developed in two distinct phases: Phase 1 (Gr. 1, 10 and 25) corresponds to the B2b–early C1a stages of the Roman period (ca. 120–170/180 AD), while Phase 2 (Gr. 6, 7; commemorative structures 6 and 22) aligns with phase C1 (ca. 170/180–230/240 AD). The site's overall period of use, therefore, extends from the second quarter of the 2nd century to the mid-3rd century AD (B2b–C1b), continuing later than previously suggested. This reassessment highlights the necessity for more precise chronological models for Roman Age *Barbaricum* in the northwestern Pontic region.

CUVINTE – CHEIE: Epoca romană, regiunea est-carpatică, cultura sarmatică, necropola de la Petrești, cronologie.

KEYWORDS: Roman Age, Eastern Carpathian region, Sarmatian Culture, the Petrești necropolis, Chronology

Introducere

Investigațiile arheologice realizate până în prezent în regiunea estică și sudică a Carpaților atestă, pentru secolele II-III p.Chr., prezența mai multor entități culturale distincte – Lipița, „sarmatică”, „scitică târzie”, Poienești-Vârteșcoiu, Chilia-Militari și Etulia (fig. 1). Aspectele fundamentale ale acestor grupe culturale, precum cronologia, originea și structura socială a respectivelor comunități umane, rămân subiecte de dezbatere intensă în literatura de specialitate¹.

¹ Bichir 1973; Bărcă 2006; Vornic, Telnov, Bubulici și Ciobanu 2007, 117-118; Popa 2015, 18-48; Spănu 2019, 13-15; Matveev, Vornic și Corobcean 2023, 62-76, 83-98.

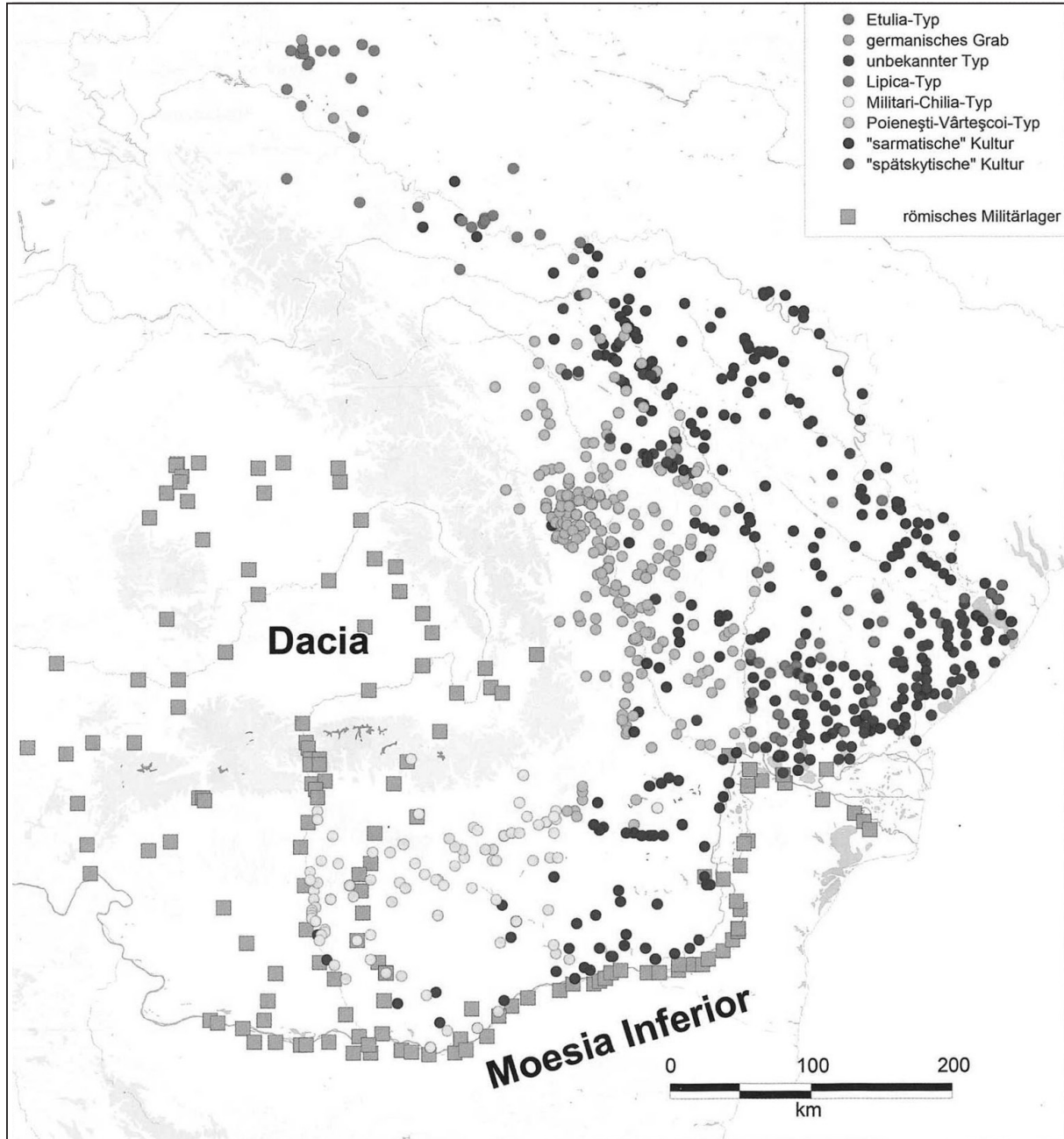

Fig. 1. Grupuri culturale din epoca romană timpurie și mijlocie la est și sud de Carpați (după Popa 2015).

În cadrul acestui articol readucem în atenție un sit arheologic recent publicat – necropola culturii sarmatice de la Petrești². Propunerea de încadrare cronologică a sitului, formulată de autori, al doilea sfert al sec. II – începutul sec. III p.Chr.³, necesită, în opinia noastră, o reevaluare critică, dar și o argumentație mai solidă. Prin urmare, ne propunem să reanalizăm problema cronologiei și periodizării acestei necropole.

Descoperită în 1986 de o echipă de specialiști condusă de E. V. Iarovoi, necropola este situată pe un platou delimitat de pârâiele Șăltoiu și Gârla Mare, la aproximativ 0,2 km vest de localitatea Petrești (fig. 2). Din punct de vedere geografic, situl este amplasat în Câmpia Prutului Mijlociu. Pe parcursul a două campanii arheologice (1986 și 1988), necropola atribuită culturii sarmatice a fost cercetată integral. Aceasta cuprinde 41 de morminte de înhumare și 35 de structuri funerare⁴ interpretate drept construcții comemorative (fig. 3). Este semnificativ faptul că acest cimitir

² Kurceatov și Bubulici 2023.

³ Kurceatov și Bubulici 2023, 81-83.

⁴ Grosu 1995, 146; Kurceatov și Bubulici 2023.

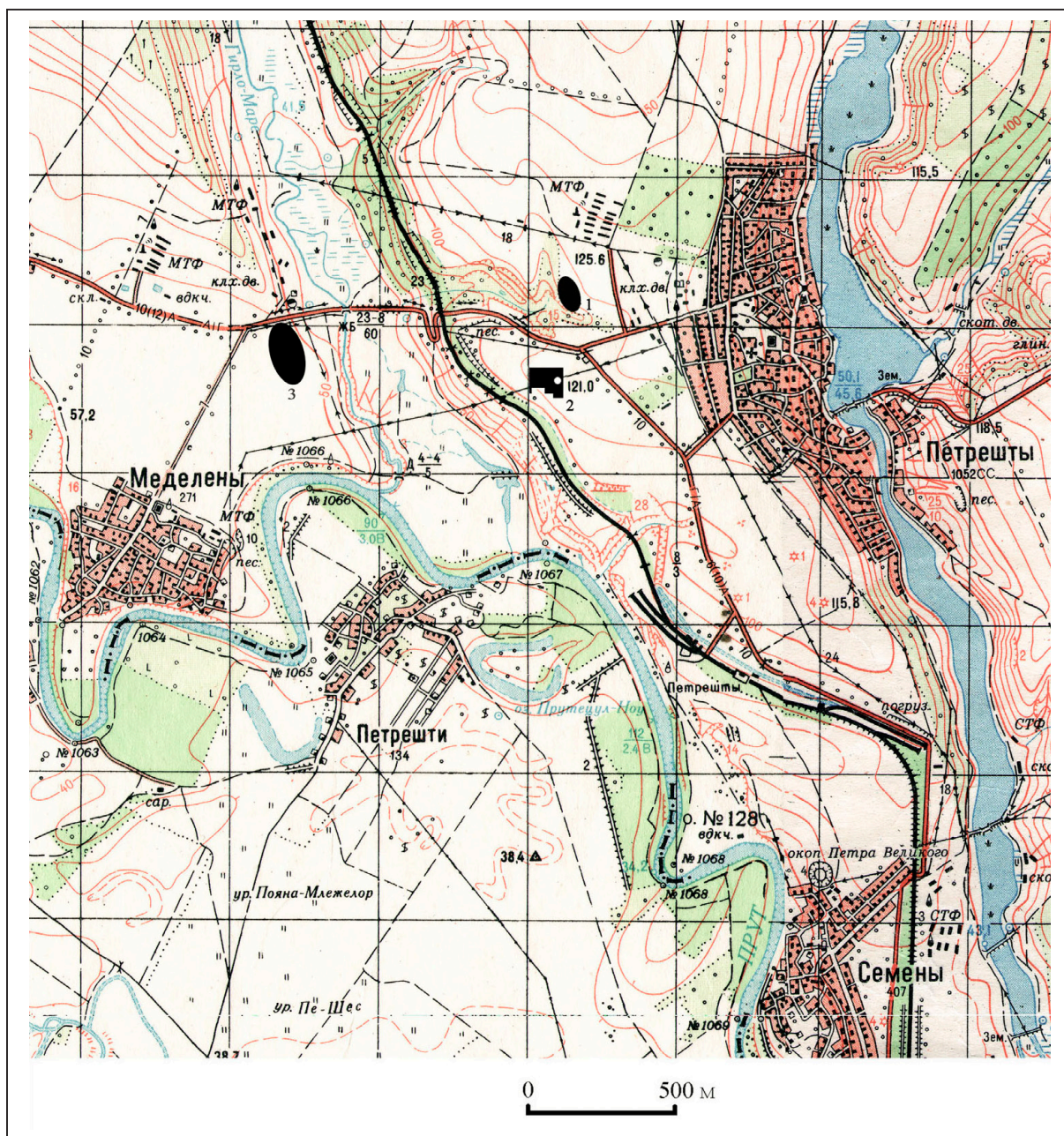

Fig. 2. Petrești. Amplasarea geografică a sitului (după Kurceatov și Bubulici 2023).

este suprapus de o necropolă atribuită culturii Sântana de Mureș-Černjachov, care, din păcate, rămâne în mare parte inedită⁵. Fenomene stratigrafice similare au fost observate în alte situri, precum Cholmskoe⁶ și Târgșor⁷.

Ținem să menționăm că în spațiul pruto-nistean au fost identificate peste 40 de situri cu descoperiri funerare atribuite culturii sarmatice⁸ și datate între al doilea sfert al sec. II și prima jumătate a sec. III p.Chr. (fig. 4).

Inventarul funerar și relevanța sa cronologică

Materialul arheologic descoperit la Petrești este reprezentat prin recipiente de lut, lucrate atât cu mâna cât și la roata olarului (descoperite deopotrivă în morminte cât și în structuri "comemorative); unelte de uz casnic; accesorii vestimentare și piese de podoabă, obiecte de toaletă; arme.

⁵ Kurceatov și Vornic 2005; Kurceatov și Bubulici 2023.

⁶ Gudkova și Fokeev 1984.

⁷ Harhoiu, Spănu și Gáll 2011, 32.

⁸ Kurceatov și Bubulici 2023; Batog 2025.

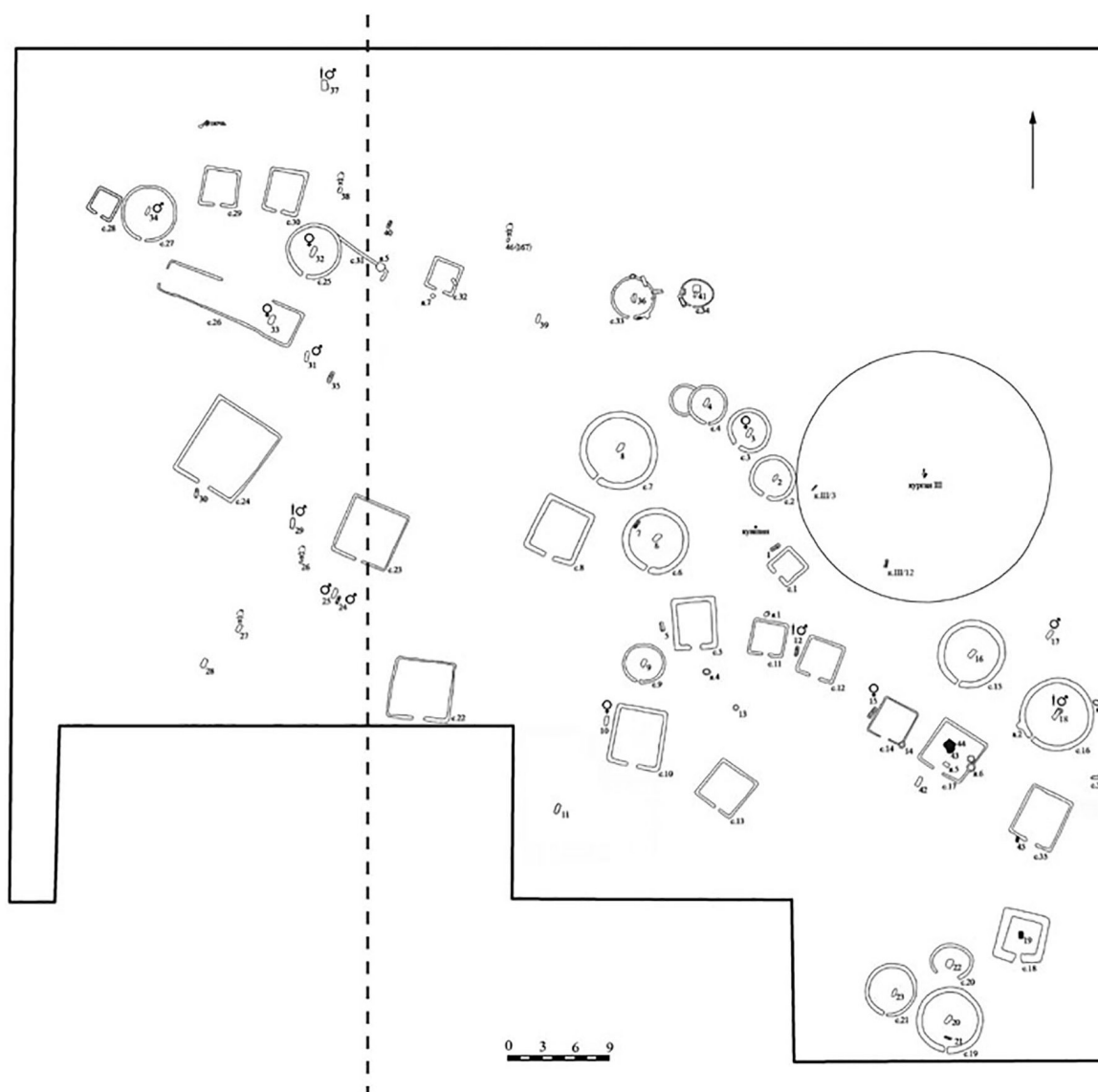

Fig. 3. Planul general al necropolei (după Kurceatov și Bubulici 2023).

Printre materialele cu relevanță cronologică deosebită descoperite la Petrești amintim, în primul rând, importurile provincial-romane (amfore și vase de bucătărie), catarama și o oglindă.

Ceramica de bucătărie este reprezentată printr-o cupă descoperită în M. 1⁹ (fig. 5/5) și două boluri recuperate din M. 10 și 25¹⁰ (fig. 6/6; 7/6).

Cupa, de formă tronconică cu buza trasă în interior și fundul inelar (fig. 5/5) este foarte apropiată tipului Robinson M 33¹¹. Astfel de vase sunt datate, de regulă, în faza B2 a epocii romane din Europa Centrală¹². În regiunea est-carpatică vase asemănătoare au mai fost descoperite la Bădragii Vechi¹³, Chirileni¹⁴, Duruitoarea Nouă¹⁵, Hancăuți¹⁶ și Taraclia¹⁷.

⁹ Kurceatov și Bubulici 2023, ryc. 1/10.

¹⁰ Kurceatov și Bubulici 2023, ryc. 11/6; 19/1.

¹¹ Robinson 1959, 87, pl. 18.

¹² Robinson 1959, 87; Bărcă 2006, 88. Pentru cronologia relativă și absolută a epocii romane din Europa Centrală și de Nord vezi Wielowieski 1970 și Lund Hansen 1987.

¹³ Bărcă 2006, 284-285.

¹⁴ Abâzov și Clocico 1999, 3.

¹⁵ Demčenko 2007, 205, ryc. 6/4; Popa 2015, 76.

¹⁶ Bărcă 2006, 317.

¹⁷ Bărcă 2006, 362; Sava, Agulnikov și Manzura 2019, 21, ris. 8/11.

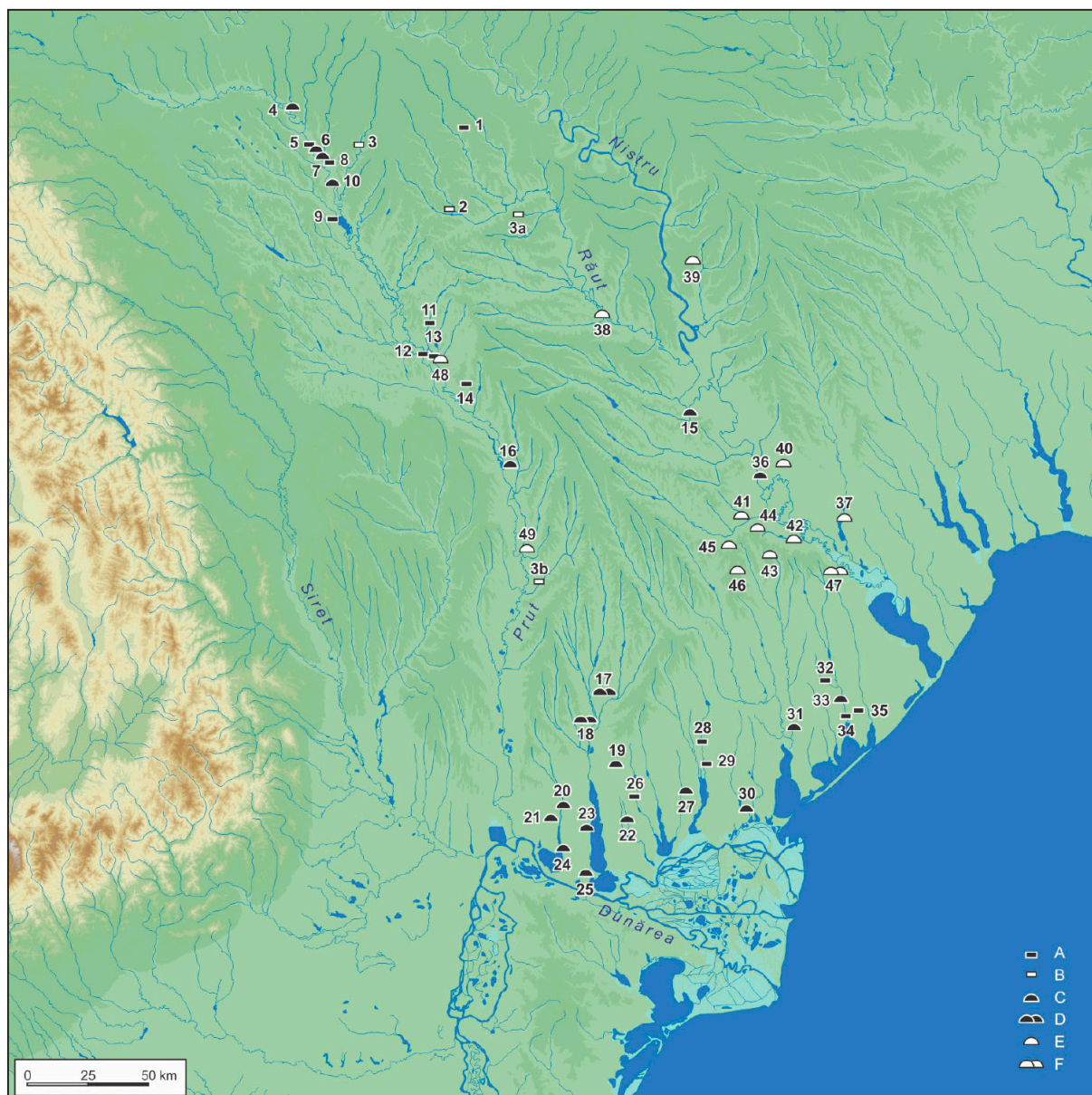

Fig. 4. Distribuția descoperirilor funerare din sec II – prima jumătate a sec. III p. Chr. din regiunea pruto-nistreană (după Kurceatov și Bubulici 2023).

Cât privește cele două boluri găsite în M. 10 și 25¹⁸ (fig. 6/6; 7/6), menționăm că la est de Carpați astfel de recipiente au mai fost descoperite la Bădrăgii Noi¹⁹, Ogornoe²⁰, Pogorăști²¹ și în așezarea de la Etulia II²². După cum s-a mai precizat în literatura de specialitate²³, asemenea vase trebuie încadrate cronologic în faza B2b și începutul fazei C1 a epocii romane.

O altă categorie a materialului arheologic cu relevanță cronologică deosebită descoperit la Petrești sunt reprezentate prin amfore romane. Amfore, a căror profil a putut fi restabilit, au fost descoperite în structurile ”comemorative” nr. 6 și 22²⁴ (fig. 8/1-2). Acestea sunt apropiate tipului C după Șelov²⁵ și sunt apariții destul de frecvente în

¹⁸ Kurceatov și Bubulici 2023, ryc. 11/6; 19/1.

¹⁹ Kurceatov, Simonenko și Čirkov 1995, 117-118, ryc. 11/6.

²⁰ Popa 2015, 87.

²¹ Ioniță 1964, 312, fig. 6.

²² Popa 2015, 87.

²³ Kurceatov, Simonenko și Čirkov 1995, 12; Popa 2015, 87.

²⁴ Kurceatov și Bubulici 2023, 22.36, ryc. 9/1; 17/11.

²⁵ Șelov 1978, 18-19.

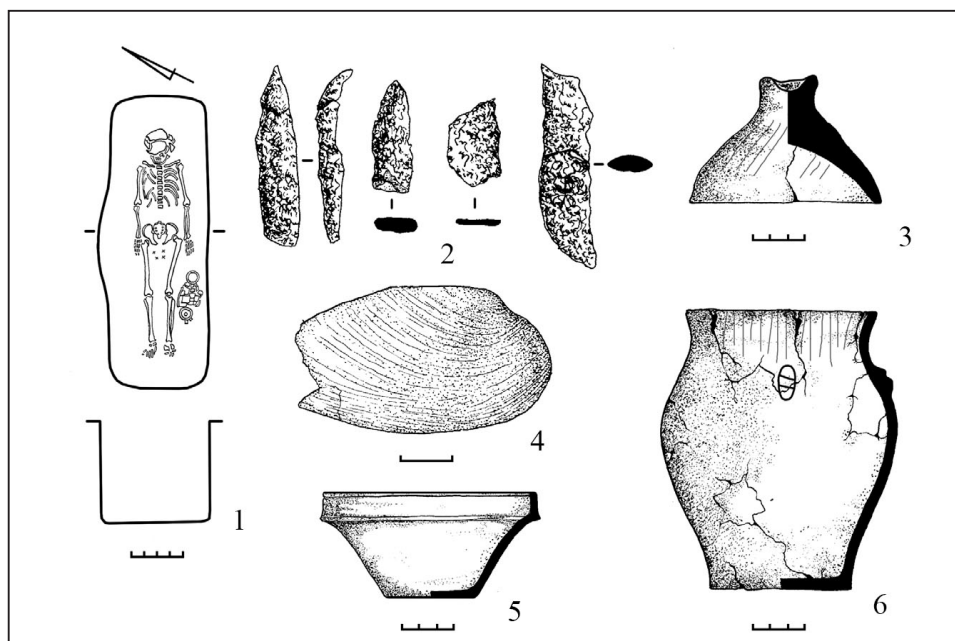

Fig. 5. Petrești. Planul și inventarul mormântului nr. 1 (după Kurceatov și Bubulici 2023)

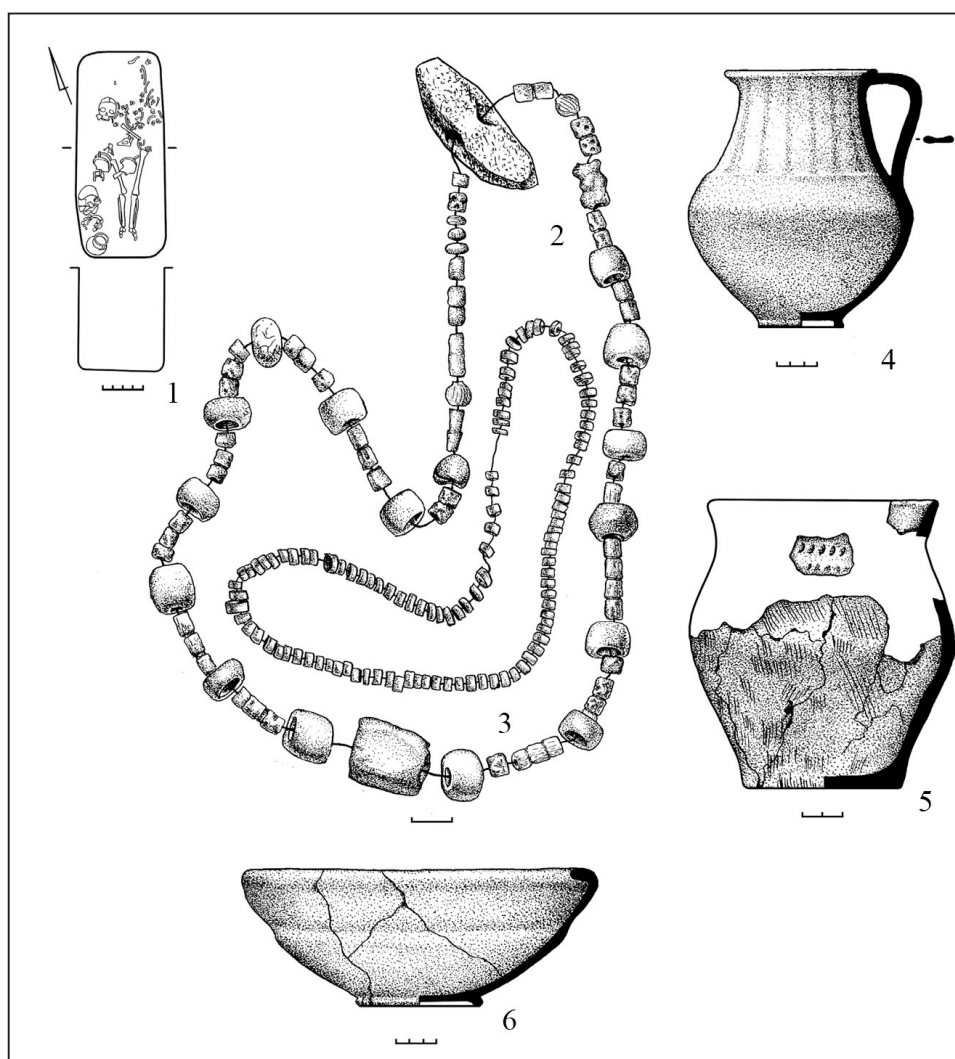

Fig. 6. Petrești. Planul și inventarul mormântului nr. 10 (după Kurceatov și Bubulici 2023).

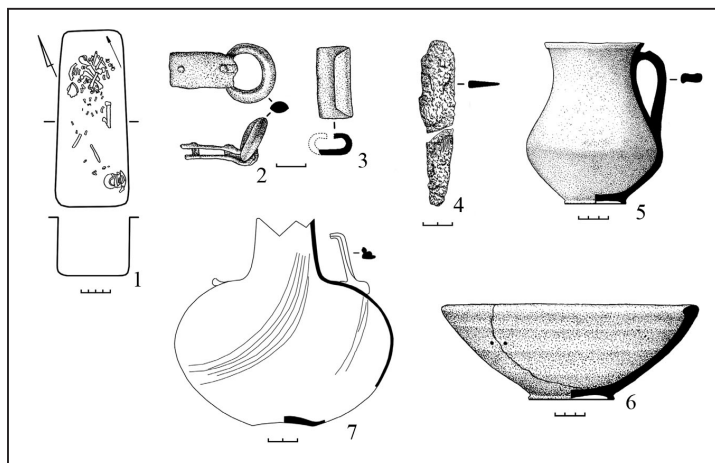

Fig. 7. Petrești. Planul și inventarul mormântului nr. 25 (după Kurceatov și Bubulici 2023).

faza B2b și începutul fazei C1a a epocii romane³⁰.

Cât privește exemplarul din M. 27 (fig. 9/2), precizăm că acesta este foarte asemănător tipului 1.a după Symonenko³¹ și ar trebui plasat cronologic în faza C1a a epocii romane în *Barbaricum*³².

În sfârșit, pentru stabilirea cronologiei sitului dat, amintim și oglinda de bronz descoperită în M. 15³³ (fig. 9/8). Respectiva piesa ar putea fi atribuită tipul IX în clasificarea lui Hazanov³⁴. Este important de precizat că, în mediul culturii sarmatice, asemenea exemplare sunt încadrate cronologic între sfârșitul fazei B2b și faza C1b a epocii romane din Europa.

Judecând după datele prezentate, considerăm că am putea delimita 2 faze de evoluție a necropolei de la Petrești. Prima fază este reprezentată prin M. 1, 10 și 25 (fig. 10) – și ar trebui datate între faza B2b și începutul C1a, ceea ce în cronologia absolută corespunde unei perioade cuprinse între cel de-al doilea și ultimul sfert al sec. III p. Chr (cca. 120-170/180 p. Chr.).

Cea de a II-a fază este reprezentată de M. 6, 7 precum și prin construcțiile ”comemorative” nr. 6 și 22 (fig. 10) – și ar trebui încadrate cronologic în faza C1 a epocii romane din *Barbaricum* (cca. 170/180-230/240 p. Chr.).

În concluzie, considerăm că respectiva necropola a funcționat între fazele B2b și C1b ale epocii romane din Europa, ceea ce în cronologia absolută ar corespunde unei perioade cuprinse între cel de-al doilea sfert al secolului al II-lea p. Chr. și mijlocul secolului al III-lea p. Chr.³⁵ (fig. 11). Încadrarea cronologică

siturile de epocă romană din regiunea carpato-nistreană²⁶. În spațiul nord și nord-vest Pontic astfel de amfore sunt datate în fazele B2b-C1 a epocii romane în *Barbaricum*²⁷.

Printre alte materiale arheologice ce ne pot ajuta la precizarea cronologiei și periodizării necropolei de la Petrești sunt cataramele. Asemenea piese au fost găsite în M. 25 și 27²⁸ (fig. 7/2; 9/2). Catarama descoperită în M. 25 (fig. 7/2) aparține tipului 1 în tipologia lui Symonenko²⁹. Asemenea accesorii vestimentare, în mediul culturii sarmatice, sunt datate în

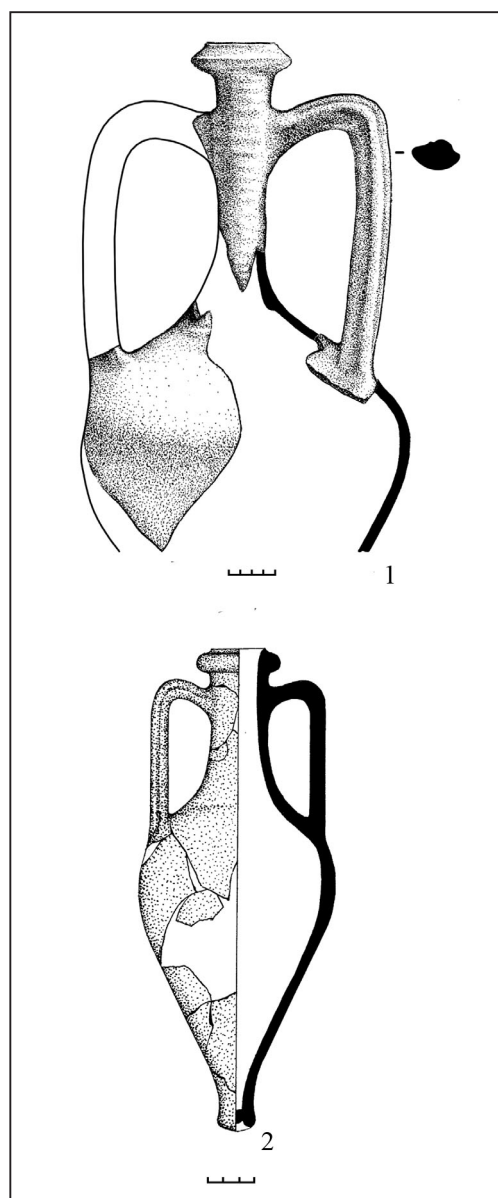

Fig. 8. Petrești. Amfore de tip Șelov C.
1. Amfora din structura comemorativă nr. 6;
2. Amfora din structura nr. 22
(după Kurceatov și Bubulici 2023).

²⁶ Popa 2015, 108-109; Kurceatov și Bubulici 2023, 86; Ciobanu și Vornic 2024, 62; Matveev, Vornic și Corobcean 2023, 81.

²⁷ Popa 2015, 109; Matveev, Vornic și Corobcean 2023, 81.

²⁸ Kurceatov și Bubulici 2023, 37.39; ryc. 18/11. 19/8.

²⁹ Symonenko 2004, 145, ryc. 7/41.

³⁰ Symonenko 2004, 145.

³¹ Symonenko 2004, 153, ryc. 10/25.

³² Symonenko 2004, 153.

³³ Kurceatov și Bubulici 2023, 30, ryc. 13/10.

³⁴ Hazanov 1963; Symonenko 2004, 152.

³⁵ Un aspect important la care viitoarele cercetări ar trebui să răspundă ține de existența sau nu a unui hiatus cronologic între cele

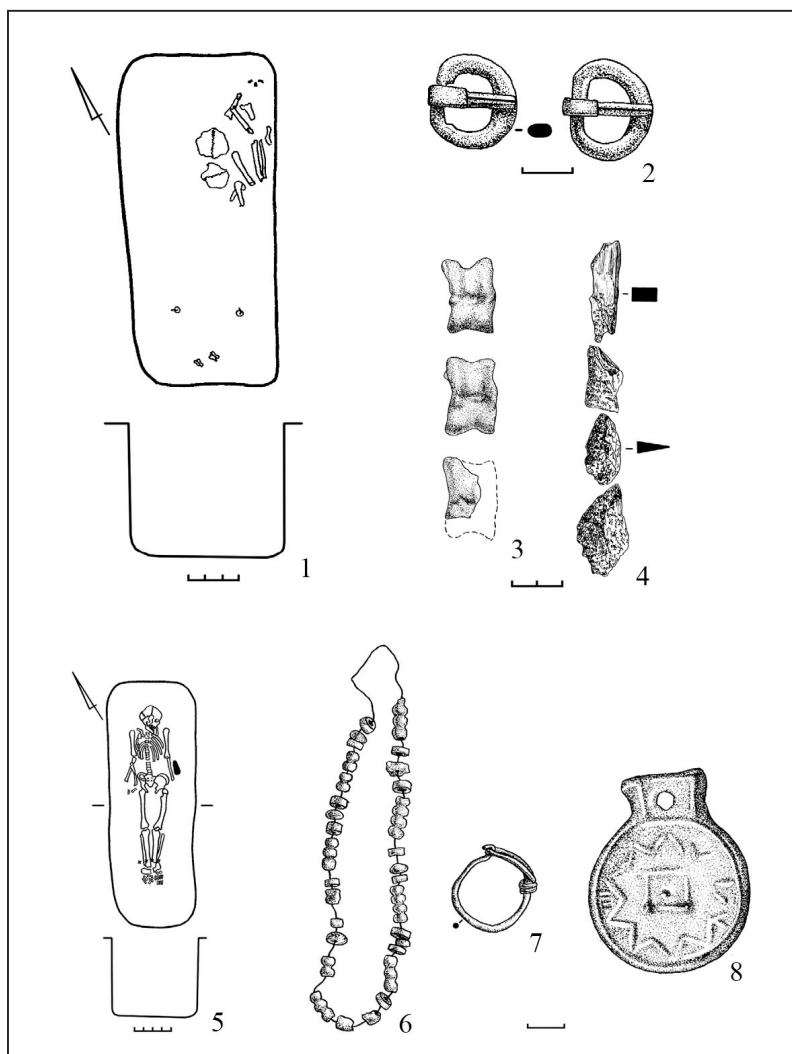

Fig. 9. Petrești. 1-4. Planul și inventarul mormântului nr. 27; 5-8. Planul și inventarul mormântului nr. 15 (după Kurceatov și Bubulici 2023).

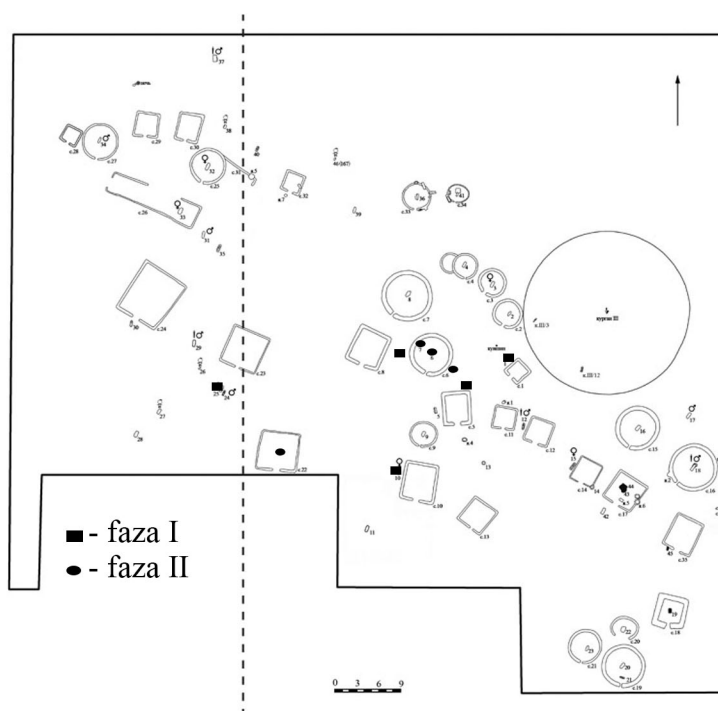

Fig. 10. Petrești. Distribuția structurilor funerare după faze (după Kurceatov și Bubulici 2023 cu modificări).

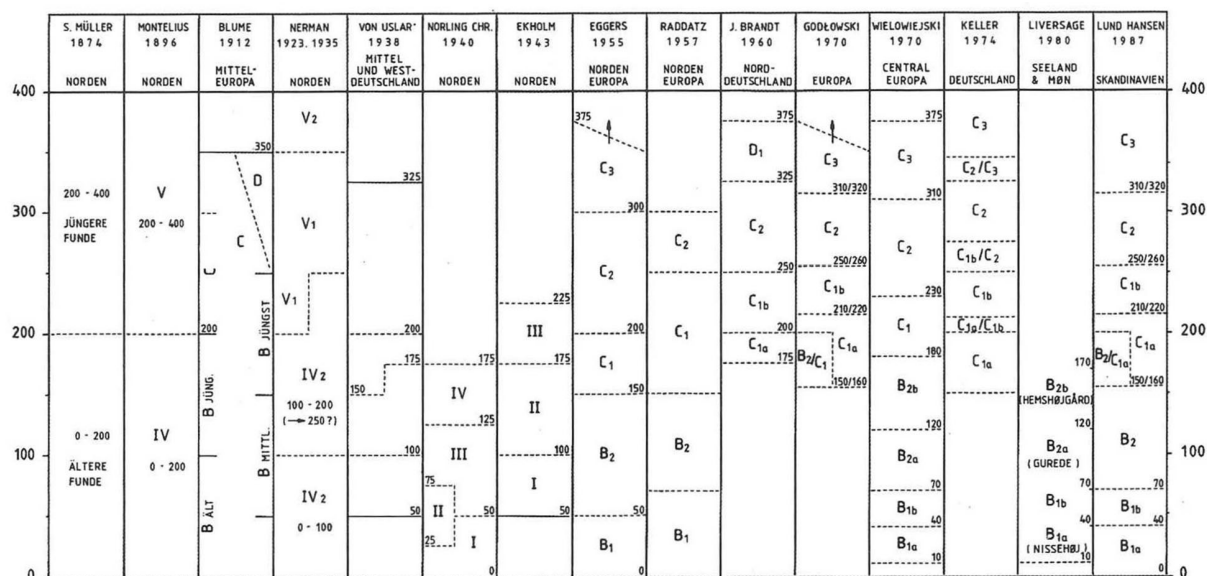

Fig. 11. Tabelul cronologic comparativ al epocii romane în Europa Centrală și de Nord (după Lund Hansen 1987).

propusă de noi presupune utilizarea/funcționarea cimitirului dat cu aproximativ 2-3 decenii mai mult decât opinia formulată de S. Kurceatov și V. Bubulici³⁶. Indiscutabil, cercetările viitoare, atât în situl de la Petrești cât și în întreaga regiunea nord-vest pontică, vor aduce noi precizări atât pentru cronologia relativă și absolută a acestui sit, cât și pentru înțelegerea mai adecvată a realităților cultural-istorice la Dunărea de Jos în epoca romană.

VASILE IARMULSCHI

Universitatea Liberă Berlin, Institutul de Arheologie Preistorică

Universitatea de Stat din Moldova

vasile.iarmulski@gmail.com

NICOLAI BATOG

Facultatea de Arheologie, Universitatea Adam-Mickiewicz, Poznań

batognicolai@gmail.com

două necropole de la Petrești: cultura sarmatică și de tip Sântana de Mureș-Černjachov de la Petrești. Pentru data de început a culturii Sântana de Mureș-Černjachov vezi Matveev 2021.

³⁶ Kurceatov și Bubulici 2023, 81-90.

LITERATURA:

- Abâzov, E. și Clocico, E. 1999. Necropola tumulară de lângă satul Chirileni. *Tyragetia* 8: 29-50.
- Batog, N. 2025. Nomads in the Prut-Dniester area from the second half of the 2nd century - first half of the 3rd century AD (based on funerary discoveries). Poznan (manuscrisul tezei de doctor).
- Bârcă, V. 2006. Istorie și civilizație. Sarmatii în spațiul est-carpatic (sec. I a. Chr – începutul sec II p. Chr.). Cluj-Napoca: Argonaut.
- Bichir, Gh. 1973. Cultura carpică. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Ciobanu, L. și Vornic, V. 2024. Un complex cu vase ceramice din sec. II d. Hr. Descoperit la Mereni (r-nul Anenii Noi). *Cercetări arheologice în Republica Moldova: campania din 2023. Sesiunea națională de rapoarte*: 62-64.
- Demčenko, T. I. 2007. Arheologičeskie issledovananiia kurganov levoberežja Pruta (raskopki 1982 i 1984 gg.). *Tyragetia I (XVI)/1*: 195-215.
- Grosu, V. 1995. Sarmatii în spațiul geto-dacic răsăritean. *Arheologia Moldovei XVIII*: 133-186.
- Gudkova, A. V. și Fokeev, M. M. 1984. *Zemledelcy i kočevniki v nizovjach Dunaja I-IV n.e.* Kiev: Nauka.
- Harhoiu, R., Spânu, D. și Gáll, E. 2011. *Babarii la Dunăre*. Cluj-Napoca: Argonaut.
- Hazanov, A. M. 1963. Genezes sarmatskih bronzovich zerkal. *Sovetskaja Arheologija* 4: 58-72.
- Ioniță, I. 1964. Noi descoperiri sarmatice pe teritoriul Moldovei. *Arheologia Moldovei II-III*: 311-327.
- Kurceatov, S. și Bubulici, V. 2023. Sarmatskii nekropol-svjatiliše u sela Petrești na srednem Prute. Chișinău: Bons Offices.
- Kurceatov, S. și Vornic, V. 2005. Un mormânt cu amforă romană din necropola de la Petrești (Ungheni). *Tyragetia XIV*: 87-95.
- Kurceatov, S. I., Simoneko O. V. și Čirkov A. J. 1995. Sarmatskii vojinskij mogyl'nik na srednem Pruti. *Arheologia* 1: 112-123.
- Lund Hansen, U. 1987. Römischer Import im Norden. Warenaustausch zwischen dem Römischen Reich und dem freien Germanien während der Kaiserzeit unter besonderer Berücksichtigung Nordeuropas. København: Det Kongelige nordiske Oldskriftselskab.
- Matveev, S. 2021. Die Frage der unteren chronologischen Grenze der Sântana de Mureș-Černjachov-Kultur. In: Sava, E., Iarmulski, V., Zanoci, A., Băț, M. și Munteanu, O. (Hrsg.). *Die Chronologie der vorrömischen Eisen- und frühen Kaiserzeit in Mittel- und Südosteuropa: Probleme und Perspektiven*: 251-260. Chișinău-Berlin: Nons Offices.
- Matveev, S., Vornic, V. și Corobcean, A. 2023. Meandrele istoriei. Patrimoniul arheologic din epoca fierului și perioada romană în bazinul râului Cogâlnic. Chișinău: Bons Offices.
- Popa, Al. 2015. *Untersuchungen den römisch-germanischen Kontakten östlich der Römischen Provinz Dacia*. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.
- Robinson, H. S. 1959. *Pottery of the Roman Period. Chronology. The Athenian Agora*. Princeton-New Jersey: J. J. Augustin Glückstadt.
- Sava, E., Agulnikov, S. și Manzura, I. 2019. *Issledovanija kurganov v Budžakskoj stepi (1980-1985 gg.)*. Chișinău: Bons Offices.
- Symonenko, A. V. 2004. Chronologia i periodizatsija sarmatskih pamjatnikov Severnogo Pričernomorja. In: Marčenko I. I., Moškova M. G. și Raev, B. A. (eds.). *Sarmatskie kul'turi Evrazii. Problemi regional'noj chronologii*: 134-173. Krasnodar.
- Šelov, D. B. 1978. *Uzkogorlye svetloglinjanye amfory pervych vekov našej ery. Klassificacija i chonologija*. *Kratkie Soobščenia Instituta Arheologii* 156: 16-21.
- Vornic, V., Telnov, N., Bubulici, V. și Ciobanu, L. 2007. Pruteni. Un centru de olărie dacic din epoca romană (cercetările din 2001 și 2003). Chișinău: Business-Elita SRL.
- Wielowiejski, J. 1970. *Forschungen im letzten Vierteljahrhundert (1945-1969) über die Beziehungen der Bewohner der polnischen Länder im Altertum zum römischen Reich. Versuch einer Bewertung und Forschungspostulate*. *Archeologia. Rocznik Instytutu archeologii i etnologii Polskiej akademii nauk* 21: 133-156.

List of figures

- Fig. 1. Cultural groups from the early and middle Roman period east and south of the Carpathians (after Popa 2015).
- Fig. 2. Petrești. Geographical location of the site (after Kurceatov and Bubulici 2023).
- Fig. 3. General plan of the necropolis (after Kurceatov and Bubulici 2023).
- Fig. 4. Distribution of funerary finds from the 2nd century – first half of the 3rd century AD in the Prut-Nistru region (after Kurceatov and Bubulici 2023).
- Fig. 5. Petrești. Plan and inventory of grave no. 1 (after Kurceatov and Bubulici 2023).
- Fig. 6. Petrești. Plan and inventory of grave no. 10 (after Kurceatov and Bubulici 2023).
- Fig. 7. Petrești. Plan and inventory of grave no. 25 (after Kurceatov and Bubulici 2023).
- Fig. 8. Petrești. Šelov C type amphorae: 1. Amphora from commemorative structure no. 6; 2. Amphora from structure no. 22 (after Kurceatov and Bubulici 2023).
- Fig. 9. Petrești. 1–4. Plan and inventory of grave no. 27; 5–8. Plan and inventory of grave no. 15 (after Kurceatov and Bubulici 2023).
- Fig. 10. Petrești. Distribution of funerary structures by phase (after Kurceatov and Bubulici 2023, with modifications).
- Fig. 11. Comparative chronological table of the Roman era in Central and Northern Europe (after Lund Hansen 1987).

